

Symphonie Nr. 9

op. 125
Finale

Text: Friedrich von Schiller

Ludwig van Beethoven

Klavierspiel: Eike Wernhard

Presto $\text{♩} = 66$

Encara Beethoven!

Escoltar Beethoven ens convida, encara avui,
a prendre consciència dels grans reptes de
la vida i a construir un món millor.

Selon le caractère d'un
Recitativ mais, in tempo.

Per **Oriol Pérez Treviño**

Per què Beethoven? O més ben dit: per què *encara* Beethoven? Com és que, en plena commemoració del dos-cents cinquantè aniversari del naixement d'un dels noms majúsculs d'això conegut com a música clàssica occidental, necessitem preguntar-nos sobre la significació, o no, de la seva música en el món actual? Quin sentit pot tenir *encara* escoltar o reescoltar aquesta obra i deixar-nos esquitxar amb un missatge de naturalesa tan clarament utòpica?

Sigui per atzar o per destí-necessitat, aquesta commemoració beethoveniana ens ha arribat en un any de pandèmia. I a més de pandèmia i confinament gairebé globals, ens ha arribat un fet que, forçosament, hem de considerar d'una contundent naturalesa distòpica i, per tant, totalment contrària a l'esmentada utopia beethoveniana que, en el celebèrrim darrer moviment de la *Simfonia núm. 9*, el compositor va necessitar explicitar a través dels versos de Friedrich Schiller (1759-1805):

Abraceu-vos, homes, ara!
Un gran bes inflama els cels:

Germans, sobre els bells estels
hi ha l'Amor immens d'un pare.

(Traducció de Joan Maragall)

Per començar a respondre la bateria inicial de preguntes és evident que tenim davant nostre un immens espectre de possibilitats: des d'una resposta analítica que ens portarà a conceptes tan adscrits a l'univers beethovenià com qualitat o genialitat —i que tant molesten a determinats etnomusicòlegs en afirmar, entre altres ximpleries sorgides del relativisme, que la centralitat de Beethoven en el cànon es deu a la seva condició centreeuropea; vaja, que no era de raça negra—, fins a la sempre controvertida polèmica estètica d'on situar taxonòmicament el compositor: si en la categoria del classicisme o en la del romanticisme.

Dins aquest espectre, al nostre entendre, hi ha una possibilitat que ja no s'erigeix tan sols en una resposta més, sinó que d'aquesta es desprèn una exigència —anomenem-la— espiritual que pot acabar afectant les nostres

«La simfonia *Heroica*, com la *Simfonia núm. 5*, es pot entendre des de l'arquetip de l'heroi i des d'una veritat profunda: per créixer cal morir.»

vides. I és que la vida i l'obra de Beethoven són indissociables d'una permanent consciència espiritual expressada en una persona la vida de la qual va ser sotmesa a un constant procés de transformació interior que, tanmateix, és el que ens permet explicar-nos les diferents etapes de la seva obra. Ho hem de dir com més aviat millor: a mesura que Beethoven vivia, més profund era el que havia de dir. Aquesta profunditat va intrínsecament associada a una vida que, des del punt de vista de la psicologia junguiana, mostra com el compositor va saber transcendir el món de l'ego i endinsar-se, progressivament, en el jo profund. Expliquem-nos.

Va ser el psicoanalista suís Carl Gustav Jung (1875-1961) qui, en el seu ampli estudi de la psique humana —cosa equivalent a dir una radiografia de la immensitat de l'ànima (*psique*)—. va assenyalar que la vida era determinada per dues grans meitats: una primera meitat marcada pel desenvolupament de la personalitat pròpia, amb tots els seus dots i talents i que adscriuim al món de l'ego, i una segona en què la persona ha de saber desprendre's d'aquest ego i ascendir cap a l'anomenat jo superior. En aquesta nova dimensió, el subjecte pot descobrir un món transcendent i la veritable missió que tots tenim encomanada en aquesta vida.

Malgrat que ha estat Jung qui s'ha emportat el reconeixement majoritari d'aquesta visió psíquica, no és menys veritat que místics medievals com Johannes Tauler (ca. 1300-1361), gran coneixedor de l'ànima humana, ja en sabia alguna cosa quan afirmava: «L'home fa el que vol, ho comença tot com vol, però no assoleix mai la veritable pau mentre el seu ésser no sigui imatge de l'home, cosa que no és abans dels quaranta anys. Fins llavors està ocupat amb moltes coses i la natura el porta d'aquí cap allà i moltes vegades passa que la naturalesa el domina i creu que és el mateix Déu i no pot assolir la veritable i plena pau i ser celeste abans d'aquest temps. Després l'home ha d'esperar deu anys abans que l'Esperit Sant, el consolador, en veritat l'ompli. L'Esperit que ho ensenya tot».¹

No pretenem amb les sàvies paraules del místic d'Estrasburg definir i precisar la trajectòria beethoveniana, però

sí que ens serveixen per corroborar que, en efecte, els cartògrafs del món interior són conscients de l'existència d'aquestes dues meitats. El problema, en veritat, s'origina en la manera com es realitza la transició entre la primera i la segona meitat de la vida.

I usem el mot *problema* perquè aquesta transició no és donada per una decisió de la voluntat o de la raó humana, sinó que aquesta, segons Jung, arriba de manera dolorosa (accident, malaltia, pèrdua sentimental, acomiadament de feina) o, fins i tot, epifànica, com podem exemplificar amb els coneguts exemples de l'experiència de sant Pau anant cap a Damasc, la il·lustració del Cardener de sant Ignasi de Loiola o la il·luminació de J. J. Rousseau anant a la presó de Vincennes per visitar Diderot.

Quina va ser l'experiència de Beethoven? Sense cap mena de dubte, la seva sordesa, de la qual tenim els primers testimonis del seu reconeixement en dues cartes, datades a finals de juny i inicis de juliol de 1801, enviades als seus amics Kart Amenda i Franz Gerhard Wegeler, metge de formació, on va deixar escrites frases com aquestes: «Durant dos anys, he evitat tota reunió social, perquè m'és impossible dir a la gent “parli més fort, estic sord”. Si jo tingués una altra professió seria més fàcil, però a la meua el fet és quelcom terrible».

Els intents de pal·liar la hipoacúsia són els que expliquen el seu trasllat, l'estiu de 1802, a la població de Heiligenstadt per sotmetre's a unes cures mèdiques que, com se sap, no van funcionar. Aquest és l'origen del misteriós *Testament de Heiligenstad*, que no va ser descobert fins a la seva mort, a Viena, el 26 de març de 1827. Es tracta d'una carta adreçada als seus germans Karl i Johann, en què el compositor expressava la seva desesperació en haver d'assumir la sordesa i on, fins i tot, semblava apuntar la ferma possibilitat del suïcidi.² Com afirmen Jean i Brigitte Massin,³ si la lectura del document ens pot fer pensar en la necessitat d'haver de compondre una missa de morts, el cert és que Beethoven va fer tota una altra cosa. Va fer un gir copernicà i va deixar enrere una primera etapa vital i compositiva, vinculada essencialment a la seva condició de pianista virtuós que, a més a més, componia obres. La sordesa, òbviament, li impossibilitava per sempre més

l'exercici com a instrumentista i va ser aleshores quan va iniciar la composició d'unes obres que podem comprendre sota la perspectiva de l'arquetip de l'heroi. I no és casualitat, així, que el títol de la seva tercera simfonia —més enllà del programa polític que sempre s'ha volgut llegir en relació amb la figura de Napoleó— sigui el d'*Heroica*. Aquesta, com la *Simfonia núm. 5*, es pot entendre des de l'arquetip de l'heroi i des d'una veritat profunda: per créixer cal morir. Com podem no veure, així, en la *Marxa fúnebre* de l'*Heroica*, una al·lusió a la mort del Beethoven pianista? O, si voleu, d'aquell creador musical que, com a mostra d'una nova personalitat, va decidir deixar d'emprar el terme *Komponist* ('compositor') per usar el de *Tondichter*. Això és: poeta dels sons.

Beethoven, a partir de l'esmentada simfonia *Heroica* —estrenada de manera privada al palau del príncep Lobkowitz el juny de 1804, amb assistència inclosa del *papa* Haydn—, va iniciar una nova etapa amb unes obres que són una invitació al despertar de la nostra consciència, que, de fet, és la que pot conduir-nos a un veritable desenvolupament espiritual. En aquesta simfonia, així, palpiten les mateixes qüestions presents a les llegendes i als seus herois, als grans poemes de l'esperit, com ho poden ser el *Gilgamesh*, l'*Odissea* d'Homer, la *Divina Comèdia* de Dante, el *Faust* de Goethe...

A parer dels historiadors de la consciència humana, no més des d'aquest despertar, el conjunt dels homes i les dones podem avançar en la reparació de la multitud dels urgents problemes —globals i locals, socials, polítics, econòmics, ecològics, sanitaris— que afronta la humanitat.

[A la part superior de la pàgina]

Ludwig van Beethoven en un gravat del segle XIX.

El gran enigma del moment actual és que, a pesar que disposem d'una quantitat de recursos sense precedents per afrontar aquests problemes, és com si, en algun context major o més profund, una força invisible ens negués la capacitat i la decisió per fer-ho.

Escollar Beethoven amb l'atenció i la tensió que requereix i insta la seva obra és una invitació a prendre consciència i contacte amb una metanarració que supera la desorientació actual i la manca de fonament en la recerca d'un ordre de finalitat i de significat que ell mateix va poder conèixer, precisament, a partir de la sordesa.

Abans de viure aquest significatiu canvi en la seva vida, intuïtivament el músic de Bonn ja sabia que s'enfrontava a un dels grans reptes encara pendents de la nostra espècie:⁴ ser capaços de construir homes i dones millors; homes i dones de veritat. Una de les eines per a aquesta construcció és aquesta audició que, com el mateix poeta dels sons sabia, «constitueix una revelació més alta que cap filosofia». Encara, Beethoven. ●

Notes

- 1 Extret d'Anselm Grün (2015), *La mitad de la vida como tarea espiritual. La crisis de los 40-50 años*, Madrid, Narcea.
- 2 Fragment del *Testament de Heiligenstadt*: «Vosaltres, els meus germans Karl i Johann, quan jo mori, i si el professor Schmidt viu encara, demaneu-li en nom meu que descrigui la meua malaltia a fi que almenys després de la meua mort el món es reconciliï amb mi».
- 3 Jean i Brigitte Massin (2003), *Ludwig van Beethoven*, Madrid, Turner.
- 4 N'és un exemple la carta, datada el 1795, que envià al seu amic, diplomàtic i mineralogista, Heinrich von Struve (1772-1851), en la qual escrivia: «Quan arribarà el temps en què hi hagi únicament éssers humans? És possible que només vegem aquest sortós moment a pocs llocs. Però no ho veurem esdevenir a tot arreu. Passaran segles abans que això s'esdevingui».